

PENDNÂME-İ ZA'İFÎ
ZA'İFÎ' S PENDNÂME

TİMUÇİN AYKANAT

Yrd. Doç. Dr., Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi
Assist. Prof. Dr., Hakkari University, Faculty of Education, Department of Social Sciences and Turkish Education
timi_cin@hotmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-1643-536X

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute
TAED-60, Eylül- September 2017 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 25.05.2017
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 14.06.2017
Sayfa-*Pages* : 95-112
DOI- : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3767>

www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>
This article was checked by iThenticate.

PENDNÂME-İ ZA'İFÎ
ZA'İFÎ'S PENDNÂME

TİMUÇİN AYKANAT

Öz

Pendnâmeler, didaktik içerikli edebî metin örnekleridir. Gelenekte; bir eğilim olarak manzum ve mensur çokça pendnâme örneği yazılmıştır. Bu pendnâmeler, öğüt tarzlı anlatmalardır. Nasihat eksenli bu anlatmalarda; şair/yazar, muhatabına belirli konularda öğütler verir. Pendnâmeler ağırlıklı; genel ahlak, nasihat, özlü sözler, dinî ve tasavvufî hususlar gibi çeşitli durumlar için yazılmıştır.

Klasik Türk şiirinde hemen her vezinde ve yapıda pendnâme örneğine rastlamak olasıken; tür/tarzın büyük çoğunluktaki örneği mesnevî nazım biçimiyle kaleme alınmıştır. Buna karşın; bazen bir klasik şair, klasik şiirin yakın durduğu edebiyat dairelerinin nazım biçimlerinden faydalanarak pendnâme örneği oluşturabilmiştir. Aruz vezniyle kaleme alınan bu metin örnekleri daha ziyade âşık tarzı ya da tekke tasavvufî şiir geleneğinin metin örneklemelerini yansıtır. Yine de şairin bir divan şairi oluşu ve divan şiirinde müşterek nazım biçimleriyle yazılan şiirlerin varlığı, bu eser örneklerinin de edebiyata kazandırılmasını gerekli kılar.

Bu çerçevede ilk olarak çalışmanın konusu, ikinci olarak eserin biçimsel özelliği, üçüncü olarak metnin içerik incelemesi ve dördüncü olarak da Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar Kataloğu 06 Mil Yz A 1819 numarada kayıtlı manzumenin transkripsiyonlu metni ve nesre çevirisi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler:Pendnâme, Türk Şiiri, Za'îfî, Transkripsiyonlu Metin.

Abstract

Pendnames are examples of literary text with didactic content. Traditionally; As a tendency, poetry and poetry are widely written. These pendnâmers are advice-oriented narratives. In these narrative-oriented narratives; The poet / writer gives advice to the subject on certain issues. Pendnames are weighted; General morality, advice, concise remarks, religious and mystical issues.

In almost every vein of classical Turkish poetry and in the structure it is possible to encounter the example of pendnâme; The great majority of the species / genre has been taken in the form of mesnevi verse. Despite that; Sometimes a classical poet could create a pendname example by taking advantage of poetry forms of the literary circles that the classical poetry stands close to. These examples of texts received in the presence of the Aruz vignette reflect the textual sameness of the more or less loved style or the tradition of the dervish Sufi poetry tradition. Nevertheless, the existence of poetry as a divan poet and the poems written in common poetry forms in divan poetry make it necessary for the poetry of these poems to gain literature.

In this frame, the first thing is to work, the second is the formal characteristic of the work, the third is the content examination of the text, and the fourth is the transcription of the transcript and the transcription of the verse recorded in the National Library Turkish Writings Catalog 06 Mil Yz A 1819.

Key Words:Pendnâme, Turkish Poetry, Za'îfî, Transcriptional Text.

Giriş

1. Pendnâme Tür/Tarzı¹

Pend; Farsça bir sözcük olup öğüt anlamında kullanılmaktadır. Pend Farsça sözcüğüne, nâme Farsça eki getirilerek türetilen bu adlandırma, öğüt içerikli şiirlerin genel adıdır. Pendnâme ifadesi, Türk edebiyatında ve sair edebiyat dairelerinde sıklıkla işlenen nasihatnâme tür/tarzındaki şiirlerin ve mensur eserlerin nâm-ı digeridir.

Bu tür/tarzdaki şiirlerin didaktik yönü, onların nasihat içerikli olmalarını sağlamıştır. Sözlükte “bir şey saf, halis olmak, kötülük ve bozukluktan uzak bulunmak; iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek” anlamlarındaki nush kökünden türeyen nasihat kelimesi “başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt; başkasının faydasına ya da zararına olan hususlarda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret” mânalarında kullanılmaktadır.” (Çağrı, 2006: 408-409)

Nasihat eksenli yazılan pendnâmeler, insanları eğitmek ve doğru yola sevk etmek maksadıyla kaleme alınırlar. Bu anlamda nasihatnâme/pendnâmeler; “genelde ahlâkî-didaktik eserlerdir. İslâm toplumları teorik ahlâktan ziyade ahlâkın uygulamasına önem vermişler, dinin emir ve yasakları ile gelenek ve töre ahlâkı içinde yapılması veya yapılmaması gereken davranışları konu alan nasihatnâme türü kitapların telifi doğrultusunda gayret sarfetmişlerdir. Yazarların kendi gözlemleri, bilimsel çalışmaları ve kültürel birikimlerinin yer aldığı bu eserlerde öğüt verilirken âyet ve hadislerden, atasözleri ve vecizelerden yararlanılır, ayrıca muhtelif hikâyeler anlatılıp kıssadan hisse alınması öğütlenir.” (Pala, 2006: 409-410)

Ahlâk eksenli bu eserler, şu şekilde tasnif olunabilir: a) Genel ahlak, b) Siyasetnâmeler, c) Nasihatnâmeler, d) Mev’ıza, e) Ahlaki güzel sözler, f) Fütüvvetnâmeler g) Kâbusnâme çevirileri, h) Kelile ve Dimne çevirileri, ı) Hikâyelerle süslenmiş ahlakî eserler, j) Ahlakî fıkralar ve hikâyeler, k) Atasözleri, l) Türlü eserler. (Levend, 1963: 96) Söz konusu tasnife ek olarak daha pratik bir tasnifin varlığı da dikkati çekmektedir. Bu tasnif, özelde nasihatnâmeleri ilgilendirmektedir. Teklife göre; nasihatnâmeler, “konularına, nazım şekillerine ve telif veya tercüme oluşlarına göre” (Kaplan, 2008: 2) irdelenebilir. Söz konusu tasniflerin mevcudiyetine karşılık, ayrıştırılan bu unsurların benzer konuları işleyebileceği de ayrı bir durumdur. (Çınar, 2014: 86)

“Nasihatnâmelerde, din ve millî kültürün değerleri bir bütünlük içinde verilir. Âyet ve hadisleri atasözleri takip eder. Bu eserler, aynı zamanda yazıldıkları çevrenin de içtimai ve ahlakî durumu hakkında bilgi veren kaynaklar durumundadır.” (Yıldız, 2015: <http://akmb.gov.tr/E.T: 26. 10. 2016-s.102>) Bazen bazı şair/yazarlar; kendi çocuklarına nasihatnâme yazarak umuma da ilham olurlar. (Kaplan, 2012: 72)

Pendnâmeler; aklî değerlere hitap ettiği kadar, ruhsal durumları da etkiler. Pendnâmelerde; insanoğlunun, ruhsal ve psikolojik yapısının yanında, kişilik durumları ve mutlu olmasının yolları da irdelenir. (Karaçoşkun, b.y.y.: 12)

¹ Pendnâmeler, çoğunlukla müstakil eserler olarak kaleme alınan edebî türlerdir. Bazen bu edebî tür, manzum ya da mensur metin parçaları şeklinde didaktizm sağlayabilmektedir. Bu anlamda; ilgili unsur tarz, hüviyeti kazanmaktadır.

“Nasihatnâme/pendnâme kaleme almak klasik Türk edebiyatında güçlü bir gelenektir. Şairler dinî, tasavvufî ve ahlaki muhtevada nasihatnâmeler telif ederken hacimli metinlerde ağırlıklı olarak mesnevî nazım şekli; daha kısa metinlerde ise kaside, gazel, musammât, kıta ve rubaî gibi diğer nazım şekillerini tercih etmişlerdir.” (Yeniterzi, 2013: 425)

Klasik Türk şiiri, müştereklik noktasında âşık tarzı şiir geleneği ve tekke tasavvufî şiirlerle benzerlik gösterebilmektedir. Bu durumda çok defa; şair bir divan şairi olmasına karşın, şiirlerin işlendiği nazım biçimleri, farklı bir geleneğin ögesi olabilmektedir. Klasik şiirdeki tasnife karşılık; benzeri geleneklerde işlenen nasihatnâme tasnifleri de dikkat çekicidir. Daha ziyade konu ağırlıklı yapılan bu sınıflandırmalarda, müstakillik dışında gelenekteki genel teamüle benzerlik mevcuttur. Yaşayış, davranış, gönül, kişilik ve söz eksensli yapılan bu tasnife insani değerler ön plandadır. (Kaya, 2000: 267-282)

2. Za'îfi'nin Biyografisi

Türk edebiyatında, Za'îfi mahlaslı altı şaire rastlanmaktadır. Alanyazında yer edinen Za'îfi mahlaslı şairler şunlardır:

Za'îfi, “Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının başlarında hayatta idi. Hakkındaki tek bilgi budur.” (Aksoyak, 2015: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/E.T: 26. 10. 2016>)

Za'îfi, Akbaba İmamı Şeyh Mehmed Za'îfi Efendi, “Asıl adı Mehmed'dir. İstanbul'da Akbaba'da doğdu. Akbaba imamı Hafız Mustafa Efendi namında birinin oğludur. Babasından eğitim gördü. Hafız oldu. Babasının vefatı üzerine Akbaba imamı tayin edildi. Şeyh Hoca Seyyid Abid Çelebi Mescidi mahallesinde mahalle imamlığı ve civarındaki mektepte öğretmenlik yaptı. Celveti şeyhi Bursalı Üftadezâde İbrahim Sâdık Efendi'ye bağlandı. Onun şiirlerini besteledi. Akbaba'da medfundur. 1115/1703-04 yılında vefat etti (Kurnaz 2001:2/570/2421). Musiki yanında hatla da uğraştı. Za'îfi mahlasıyla şiirler yazdı.(Arslan, 2010; Müstakîm-zade Süleymân Sa'de'd-din, 2000-1928; Öztuna, 2006; (Aksoyak, 2014: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/E.T: 26. 10. 2016>)

Za'îfi, Mehmed, “Kastamonuludur. Asıl adı Mehmed olup Hacızâde lakabıyla tanınmaktadır. Latîfi tezkiresinde şairle olan dostluğundan bahsettiğine göre Za'îfi 953/1546'da hayatta idi. Bilginler zümresinden olup onların da dindarlarından ve tasavvufa yönelenlerindedir. Danişmentliği bırakıp Nakşibendî tarikatına girdi. Zekî, iyi huylu biriydi. Latîfi'nin yakın dostudur. Latîfi, “Ağzından kötü bir söz çıkmamıştır diye yemin etsem yalan söylemiş olmam” demektedir. Latîfi, tezkiresini Za'îfi'nin ısrar ve teşvikleri ile kaleme almış, eserin sebeb-i telifindeki sual ve cevap ile bahs ve hitâb bölümlerini Za'îfi'yle istişare ederek yazmıştır.” (Akbayar, 1996; Canım, 2000; İpekten, 1988; İsen, 1994-1999; Kılıç, 2010; Kurnaz ve Tatçı, 2001; Kılıç, 2013: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/E.T: 26. 10. 2016>)

Za'îfi, Mehmed, Gelibolulu Za'îfi, “Za'îfi'nin asıl adı Mehmed'dir. Geliboluludur. II. Murâd (sal. 1402-1451) devri şairlerindedir. Rumca ve Slavca bilen Za'îfi, sultanın istişare meclislerinde yer aldı, onunla gazalara katıldı. Pehlivan'a (2008: 598) göre bu durum, Za'îfi'nin Rumeli hadiselerini iyi bildiğinin ve belki de casus olarak hizmet verdiğinin bir delilidir. Kendisinden “monla, mevlânâ” gibi ifadelerle söz edilen

şair, marifet ve kemal sahibi, hakikat ehli biriydi. Onun tespit edilen tek eseri, *Gazavât-ı Sultân Murâd ibn Muhammed Han* adlı mesnevî şeklindeki Türkçe gazavât-nâmesidir. Manzumenin “Millî Kütüphane 03 Gedik 18349”da kayıtlı tek nüshası eksiktir. Hasan ibn İlyâs el-Amasî tarafından 864/1459-60-866/1461-62 yılları arasında istinsah edilmiştir. 2566 beyit uzunluğundaki metnin vezni “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün”dür. Bu mesnevî, Anadolu sahasında kaleme alındığı bilinen ilk gazavât-nâmedir ve II. Murâd devri hakkında önemli bir tarih kaynağı niteliğindedir. II. Murâd’ın gazalarının tasvir edildiği *Gazavât-ı Sultân Murâd ibn Muhammed Han*; II. Murâd’ın sağlığında yazılması, Za’îfi’nin de meclisinde bulunacak kadar sultanın yakınında yaşaması, seferlerine katılması ve birçok olayı bizzat kendi gözlemlerine dayanarak anlatması bakımından da dikkat çekicidir. Eser üzerinde bir doktora tezi yapılmıştır (Sarı, 1994). Sehî Bey (İsen, 1998: 125), şairin tasavvufla ilgili bir *Risâle* kaleme aldığı kaydetmişse de henüz bu metnin nüshası tespit edilememiştir. Okunmaya değer, hoş ve latif şiirler kaleme alan Za’îfi’nin gazavâtı döneminde beğenilmiş, aynı türün örneklerinden üstün tutulmuştur (İsen, 1994: 125-126). Sade Türkçesi ve anlatımıyla mesnevî şairi olmaktan çok bir halk hikâyecisi olduğunu düşündüren Za’îfi, eseriyle klasik Türk edebiyatında XV. asrın ikinci yarısında yaygınlaşan yerleşme temayülüne öncülük eden sanatçılardandır.” (Şentürk vd., 2011: 268) (Yıldırım, 2014: <http://www.turkedebiyatisimlersozlugu.com/E.T: 26. 10. 2016>)

Za’îfi, Pîr Muhammed, XVI. yüzyıl şairi olması muhtemel olan Pir Muhammed Za’îfi, “Kratovalıdır, meşhur Hacı Evranos sülalesindedir. Ataları sipahidir, kendisi de sipahilikten hoşlandığı ve güçlü kuvvetli bir çocuk olduğu hâlde babası gibi ilim yolunu seçer. Üsküp, Edirne, Bursa’da, ayrıca İstanbul’da Sahn-ı Seman Medresesi’nde Zenbilli Ali Efendi’den kelâm, sarf, nahv, adâb, hikmet, mantık, fıkıh, usul, tefsir, hadis, bedî’ ve beyan ilimleri okur. Yedi yıl mülazımlık yapar, ardından Yenice Vardar’a yirmi akçelik bir medreseye müderris olarak gönderilir. Burada iki yıl müderrislik yaptıktan sonra Kanûnî ile Bağdat seferine çıkmak üzere İstanbul’a çağrılır. Sefere çıkarken babasından kalan 30.000 akçelik mirastan 7.000’ini yanına alır, kalanını Molla Sinan adlı birisinin sözüyle kumaşa yatırır. Bir Cuma günü kumaşları sandıklara koyup kapıları kilitleyip Ayasofya’ya Cuma namazına giderler. Namaz kılarırken birisi evinin soyulduğunu haber verir. Kitapları dışında herşey gitmiştir. Bir ahabından Molla Sinan’ın refah içinde yaşadığını, bir ev yaptırdığını öğrenir. Hayatının sıkıntı içinde geçtiğini eserlerinden de anlamak mümkündür. Yardım gördüğü en önemli kişiler Sofu Mehmed ve Pîri Mehmed Paşalardır. Âşık Çelebi’ye göre müderrislik görevinden son azledildiği yer İznik’tir.

Tezkirelere göre gazelleri sade, nazmı sağlam olan Za’îfi’nin manzum ve mensur on beş eseri vardır.” (Büyükkaracı Yılmaz, 2013: <http://www.turkedebiyatisimlersozlugu.com/E.T: 26. 10. 2016>)

Za’îfi, Za’îfi Efendi, Anteplidir. Arif Hikmet, Za’îfi’nin müfessir olduğunu kaydetmiştir. Kaynaklarda Za’îfi ile ilgili başka bir bilgi yoktur. (Çınarcı, 2007; Kurnaz ve Tatçı, 2001; Gönel, 2015: <http://www.turkedebiyatisimlersozlugu.com/E.T: 26. 10. 2016>)

Yazıya konu olan manzumenin, Kanûnî Sultan Süleyman Han saltanatında hayatta olan Za’îfi mahlaslı şaire ait olduğu öngörülmektedir.

1. Manzumenin İncelenmesi

1.1. Nüsha Tavsifi

Eser, Millî Kütüphane Türkçe Yazmalar Katologunda kayıtlıdır. Arşiv numarası, 06 Mil Yz A 1819'dur. İçerisinde 69 dörtlükten oluşan aruz vezniyle kaleme alınmış bir pendnâme mevcuttur.

Başı:	Hak'a şükr idelüm her bâr Yaratdı sûret-i insân Kim oldur fâ'il-i muhtâr Anun emrindedür eşyâ
Sonu:	Benüm fi'lüm ana lâyıık Degildür bilürüm bayık Velî O'dur sana lâyıık İdesin 'afv ile gufrân
Eser Sonu:	Temme'l-kitâb bi-'avni'llahi'l-vehhâb Zahriye ve hâtimedede başkaca kayıt yoktur.
Ölçüler (Dış-İç)	: 210x147-150x82 mm.
Yaprak	: 1 ^b -6 ^a
Satır	: 15
Yazı Türü	: Harekeli Nesih
Kâğıt Türü	: Harf filigranlı
Cilt	: Ciltsiz ve çokça rutubet lekeli.
Mühür ve Özel İmleçler	: Yok.

1.2. Manzumenin Biçim ve İçerik Özellikleri

1.2.1. Manzumenin Biçim Özellikleri

1.2.1.1. Nazım Biçimi

Pendnâme-i Za'îfi, âşık edebiyatı nazım biçimlerinden koşma ile kaleme alınmıştır. Manzume, Allah'a şükür ve yakarma ile başlar. Manzumenin devam ede gelen kısımlarında kâmil insan olma ve doğru yolda bulunma öğretisi işlenir. Manzume, dua ve yakarıyla son bulur. Toplamda 69 dörtlük+6 dizeden oluşan manzume dinî tasavvufi bir öğretisi şiiirdir.

1.2.1.2. Vezni

Za'îfi, manzumesini, mefâ'îlün/mefâ'îlün kısa kalıbıyla yazmıştır. Bu vezin, kısa oluşu nedeniyle özellikle mesnevi nazım biçiminde ve âşık tarzı şiir geleneği ile pendnâme yazımında en çok kullanılan kalıplardandır. Manzumenin bütünü bu vezinde yazılmış, bir iki aksama dışında manzumede vezin kusuru görülmemiştir.

1.2.1.3. Kafiye ve Redif

Manzume, bir koşma olması dolayısıyla koşma nazım biçiminin aaab/cccb/dddb... uyak örgüsüyle oluşturulmuştur. Kafiyelenişte, herhangi bir kusur bulunmamaktadır. Redifler de bu anlamda hece seviyesindedir.

Kimi dâ'im şekâvetde a
Gice gündüz dalâletde a
Olur yevm-i kıyâmetde a
Olısdur rehi hüsrân b

Dörtlüklere göre manzumede yarım, tam ve zengin kafiyenin tamamı mevcuttur.

1.3. Manzumenin İçerik Özellikleri

1.3.1. Dil ve Üslup Özellikleri

Manzume, dinî içerikli bir şiirdir. Buna karşın manzumede geçen Arapça ve Farsça sözcüklerin sayısı çok değildir. Manzumenin çok akıcı bir dili vardır. Manzume çok sade bir üslupla kaleme alınmıştır. Manzumede iktibas sanatının da pek yoğun olmayışı, dil ve üslubun sadeliğini tesis etmiştir.

1.3.2. İçerik Özellikleri

Manzume, 69 dörtlükten oluşan bir koşmadır. Manzumede; insan, cennet-cehennem, günah-sevap, vahdet, insan olmanın yolları gibi hususlara değinilmiştir. Bir yakarı ile başlayan manzume; öğütlerin sıralanmasının ardından dua ile son bulur.

2. Metin ve Türkiye Türkçesi

1^b

[Pend-nâme-i Zâ'ifi]
Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

1	<p>Hağ'a şükr idelüm her bâr
Yaratdı şüret-i insân
Kim oldur fâ' il-i muhtâr
Anuñ emrindedür eşyâ</p>	<i>İnsan suretini yarattığı için, her zaman; Hakk'a şükredelim. Her şey, O'nun emrinde olduğundan; en seçkin yapıcı O'dur.</i>
2	<p>Düzen oldur kamu resmi
O'dur ihyâ iden cismi
Gerekdür kim anuñ ismi
Kamu dilde ola destân</p>	<i>Bütün resimleri düzen O'dur. Cismi yaşatan O'dur. O'nun ismi, bütün dillerde destan olsa gerektir.</i>
3	<p>Cihâni eyleyen pür²-nür
Kamuyu eyleyen ma' mür
O durur yağduran yağmur
Bitüren bâğ ile büstân</p>	<i>Cihani nurlandıran, herkesi mamur eden, yağmuru yağdıran, bağ ile bostanı büyüten O'dur.</i>
4	<p>Çün evvelde düzen Oldur
Kamu ismi yazan Oldur
Girü soñra bozan Oldur</p>	<i>Önceden tertip eden O olduğu için, bütün isimleri yazan O'dur. Geri sonra bozan O'dur. İnan, mümin isen inan.</i>

² Sözcük "vav" ile kaydedilmiştir.

- İnan mü 'mîn iseñ inan
- 5 Nazar kılsañ uşüline
Bu işlerde huşüline
Şalât eyle resüline
Getürdi âyet-i Qurân
- 6 Budur lâyıq olan cāna
Gerek kim yolına yana
Kamu cin ü insāna³
Getürdi âyet-i Qurân
- 2^a 7 Hevāda gezmegil her dem
Kulağūñ tūt baña bir dem
Saña bir bir beyān idem
Nedür gör âyet-i Qurân
- 8 Hakk'a her dem ' ibādet kıl
Bu nefsiñe siyāset kıl
Gice gündüz riyāzet kıl
Bulasın sen dañi rızvān
- 9 Hāzer eyle melāhiden
Elüñi çek menāhiden
Yanup derd-i ilāhiden
Ola bu ciğerin biryān
- 10 Her işde emrini gözle
Yürekde ' aşkıñı gizle
Resülün⁴ izini izle
Kim oldur cānuña cānān
- 11 Şağın dünyāya aldanma
Saña bākī olur şanma
' Adūdur dost olur şanma
Dişin biler saña her ān
- 12 İçüp ğaflet şarābını
İçüp de olmağil sekrān
Eger ğāfil iseñ bugün
Tefekkür kıl bunuñ soñın⁵
- 13 Giyüp şālī ' abasını
Harīr bürür kabāsını
Döküp cümle libāsını
Gidiser şoñucu üryān⁶
- Bu işlerdeki belirmesine ve yönetimine baksan,
Kuran ayeti getirdi, resulüne salāvāt getir.*
- Yoluna yanmak, cana layık olandır. Bütün
insanlar ve cinlere Kuran ayetlerini getirdi.*
- Sürekli arzu peşinde dolanma. Bir an için bana
kulak ver. Kuran ayetlerinin ne olduğunu, sana
bir bir açıklayayım.*
- Hakk'a her an ibadet kıl, bu nefsinle muhasebe et,
gece gündüz riyazet kıl, sen de cenneti bulasın.*
- Oyun ve eğlenceden sakın. Yasak olan şeylerden
elini çek. Yanarak ilahî söyledirdi, bu ciğerin
büryan olsun.*
- Her işte emrini gözle, yürekte aşkıñı gizle,
resulün izini izle, O canına sevgilidir.*
- Sakın dünyaya aldanma, senin için ebedi olur
sanma. Düşmandır dost olur sanma. Sana her an,
dişini biler.*
- Gaflet şarabını içerek, sarhoş olma. Bugün
aldanmış isen; bunun sonunu düşün.*
- Şal ve abasını giyerek; cübbesini, ipekten bürür.
Bütün elbiselerini dökerek, sonunda çıplak
gidecektir.*

³ Vezin bozuk.⁴ İkinci hece, "ötre" yerine "üstün" ile harekelenmiştir.⁵ Şiirin genel kafiye düzeniyle uyumsuzdur.

- 2^b 14 Bu hâlet bir ‘aceb hâldür
Şanursın zehrini baldur
Ni‘ meti semm-i kıtıldür
Olisardur içdügi kan⁷
- 15 Cihândan almağil lezzet
Şağın kim eyleme rağbet
Bu dünyâ kâfire cennet
Olubdur mü ‘mîne zindân⁸
- 16 Hiç kişi zevk-ı ‘işretde⁹
Olur mı dâr-ı miñnetde
Ne yatarsın bu ğafletde
Geçüp giden yürür kervân
- 17 Gel imdi çıkmadan serden
Seçegör hayrını serden
Geç imdi her hevâlardan
Nice bir fiş ile tuğyân
- 18 Hevâya oluben tâbi‘
Gel itme ‘ömrünü zâyi‘
Bu hâle olmağil kıni‘
Yüce tüt himmetün ey cân
- 19 Hârâma hiç el uzatma
Keserlerse dil uzatma
İliñ ‘aybını gözetme
Kamu kendünde bil noğşân¹⁰
- 3^a 20 Sür imdi anuñ esmâsın
Taleb eyle müsemmasın
Bulasın tâ mu‘ammâsın
Ola zâhir nice pinhân¹¹
- 21 Hârâma tütma kıulağın
Öğüt gözle solıñ sağın
- Bu durum, şaşılacak bir durumdur. Zehrini bal sanırsın. Nîmeti, katil bir zehirdir. İçtiği kan olacaktır.*
- Cihandan lezzet alma. Sakın rağbet eyleme. Bu dünya, kâfire cennet; mümine zindan olmuştur.*
- Eğlence meclisinin zevkinde bulunan kişi, hiç sıkıntı evinde olur mu? Bu gâflette ne yatarsın. Geçip giden kervan yürümektedir.*
- Baştan çıkmadan şimdi gel. Hayrını, serden seçegör. Ne kadar azgınlık ve günah varsa; şimdi bütün boş şeylerden geç.*
- Boş şeylere tabi olarak, gel ömrünü zayi etme. Ey can! Bu hâle teslim olma; çabanı, yüksek tut.*
- Harama hiç el uzatma, keserlerse dil uzatma. Başkasının ayıbını gözetme, eksikliği hep kendinde bil.*
- Şimdi; O’nun isimlerini an. İsmine uygun olanı iste. Muammasına dek bulasın. Nice gizlilik, belirgin olsun.*
- Haram sözleri işitme. Soluna, sağına öğüt al. Azın çoğun sorusu var. Onu, şimdi sen de bilirsin.*

⁶ 12 ve 13. dörtlükler arasında “İmâret gösterür bugün/Velî sonı ölüm viren” dizeleri yer almaktadır. Şiirin yapılanması dolayısıyla bu iki dize çıkarılarak burada kaydedildi.

⁷ Bu dörtlükte bildirme hâl ekleri, “esre” olarak harekelenmiştir. Şiirin genel dilsel formu göz önüne alınarak; söz konusu ekler, “ötre” esasına göre okundu. Dizede yer alan “içdügi” sözcüğü net olmadığı gibi yanlış kaydedilmiş olabilir. Anlamdan hareketle böylece okundu.

⁸ 14. ve 15. Dörtlükler arasında; “Bunun hergiz safâsı yok/Kamu kavli olur yalan” dizeleri yer almaktadır. Şiirin yapılanması dolayısıyla bu iki dize çıkarılarak burada kaydedildi.

⁹ Dizenin vezni bozuk.

¹⁰ 18. ve 19. dörtlükler arasında; “Ayağın bağlagil zinhâr/Hârâma olmasun seyâr” dizeleri kayıtlıdır. Şiirin yapılanması dolayısıyla bu iki dize çıkarılarak buraya kaydedildi.

¹¹ 19. ve 20. dörtlükler arasında “Zikir it hâ ile kâfi/Gice gündüz oku Kurân” dizeleri kayıtlıdır. Şiirin yapılanması dolayısıyla bu iki dize çıkarılarak buraya kaydedildi.

- Su'âli var azın çoğın
Bilürsin hüd anı el-ân
- 22 Olayım der iseñ şüfi
Kıl imdi kalbünü şâfi
Hüdâ'dan eyleyüp havfi
Her emrine uzat gerdân
- 23 Çü Haqq'dan havf idüp tağlar
Bögürüp dâ'imâ ağlar
Başında gör şular çağlar
Akarlar şaşd idüp 'ummân
- 24 Aña 'âşık olan kişi
Virür çün yolına başı
Gözünden dök yire yaşı
Dökülür nitekim bārân
- 25 Yolunda nefse şaşd eyle
Belâlar gelse şabr eyle
Aña her demde şükr eyle
Naşib itdi saña imân
- 26 Sevinme gel ögerlerse
Yerinme gel yererlerse
Du'â eyle dögerlerse
Dögene olmağil düşmân
- 27 Nazar kıl soñına işiñ
Akıtdurma gözünü yaşın
Tuta vir taşına başıñ
Eger atar ise nādân
- 3^b 28 Bu halkın hâline bakma
Bu kıl ü kâline bakma
Cihânda [hiç] gönül yıkma
Elünden gelse it şādân
- 29 Şağın kimseye bakma hor
Sen epsem ol yerinde tur
Temâşâ eyleyüp bir gör
Bu 'âlem halkını ey cân
- 30 Kimi delü kimi uşlu
Kimi güler kimi yaşlu
Kimişin kalbidür paslu
Kimişin toptolu 'irfân¹²
- Sofu olayım dersen; şimdi kalbini arınık kıl.
Allah'tan korkarak, her emrine boynunu uzat.*
- Dağlar, Hak'tan korktukları için; sürekli böğürüp
ağlarlar. Başında çağlayan sular, okyanusa
kastedip akarlar.*
- O'na âşık olan kişi, yoluna başını verir.
Gözünden, yere yaş dökülür. Yağmur gibi
dökülür.*
- Yolunda, nefse kastet. Belalar gelse sabret. Sana
iman nasip ettiği için; O'na her an şükret.*
- Gel, överlerse sevinme. Yererlerse, yerinme.
Döverlerse, dua et. Dövene düşman olma.*
- İşin sonuna bak. Gözünün yaşını akıtma. Bilgisiz
biri, taş atarsa; başını, taşına tutuver.*
- Bu halkın hâline bakma, bu dedikodusuna bakma.
Cihanda hiç gönül yıkma, elinden gelse mutlu et.*
- Ey can! Sakın kimseye hor bakma. Sessiz olup
yerinde dur. Bu âlem halkını, izleyerek bir gör.*
- Kimi deli, kimi akıllı; kimi güler, kimi yaşlı,
kimişinin kalbi paslı; kimişi, irfân doludur.*

¹² "İrfân" sözcüğü, yanlış harekelenmiştir.

- 31 Kimi cāhil kimi ʿālim
Kimi ʿādil kimi zālīm
Kimi şāyim kimi kıyīm
Kimi cāyiʿ kimi şeʿnān
- Kimi cahil, kimi ālim; kimi ādil, kimi zalim; kimi oruçlu, kimi ayakta; kimi aç, kimi düşman.*
- 32 Kimi aḥmak kimi ʿāqıl
Kimi nākış kimi kāmīl
Kimi ʿilmi ile ʿāmil
Kimi ġāfil kimi yakżān
- Kimi ahmak, kimi akıllı; kimi eksik, kimi tamam; kimisi ilmi ile amel eden, kimisi aldanmış, kimisi uyanık.*
- 33 Kimi şūfi kimi ʿāşık
Kimi kāzib kimi şādık
Kimi işler Ḥaḳʿa lāyık
Kimisiñ işidür tuġyān
- Kimi sofı, kimi âşık; kimi yalan, kimi doğru; kimi Hakkʿa layık işler, kimisinin işi, günahtır.*
- 34 Kimi[si] incidür ḥalkı
Ururlar Ḥaḳḳ ire belki
Şanasın bu fenā mülki
Aña işmarladı sulṭān
- Kimisi, halkı incitir. Belki Hak, gelir diye beklerler. Sultan; bu geçici mülkü, ona ısmarladı sanırsın.*
- 4^a 35 Kiminüñ dilleri tatlu
Kimi odsuz kimi odlu
Kimisiñ sözleri uşlu
Kimi insān kimi ḥayvān
- Kiminin dilleri tatlı; kimi ateşli, kimi ateşsiz. Kimisinin sözleri, dahice; kimi insan, kimi hayvan.*
- 36 Kimi il ʿaybını gözler
Dir ardınca ʿayblu sözler
Kimi setr eyleyüp gizler
Kimi ḥalka ider bühtān
- Kimi, başkalarının ayıplarını gözler. Arkasından ayıp sözler söyler. Kimisi, örterek gizler. Kimi, halka iftira eder.*
- 37 Kimi āḥ[ı]retin sevmiş
Kimi dünyasını kovmuş
Kimi gönlin Ḥaḳʿa vermiş
Yolında cān idüp ḳurbān
- Kimi, ahretini sevmiş. Kimi, dünyasını kovmuş. Kimisi, yolunda canını kurban ederek; gönlinü, Hakkʿa vermiş.*
- 38 Kimi dāʿim şeḳāvetde
Gice gündüz zalāletde
Olur yevm-i kıyāmetde
Olısdur rehi ḥüsrān
- Kimisi, sürekli şikayette; gece gündüz sapkınlıkta; kıyamet günü, yolu hüsrān olacaktır.*
- 39 Bu ḥalkuñ her biri bir işde
Kimi ayakda kimi başda
Kimide giceler düşde
Kimi bende kimi sulṭān¹³
- Bu halkın, her biri bir işte. Kimi, ayakta; kimi, başta. Kimi, geceleri düşte; kimi, köle; kimi sultan.*
- 40 Çü bildüñ ḥalkuñ aḥvālin
Ḳamunuñ ḳavl-i efʿāliñ
- Bütün herkesin fiillerini ve sözünü ve halkın durumunu bildiğinden; görünen ya da*

¹³ İlk iki dizenin vezni aksamaktadır. Ayrıca; 38. ve 39. dörtlükler arasında “Kimi dāʿim saʿādetde/Olısdur katı ferhān” dizeleri kayıtlıdır. Şiirin yapılanması gereği çıkarılarak burada verildi.

- Sever her birisi hâlin
Eger zâhir eger pinhân
- 41 Günâhuña nedâmet kıl
Bu nefsüne siyâset kıl
Düni günü selâmet kıl
Hevâdan vurmasun elvân
- 42 Ele girmiş iken fırsat
İdegör dün ü gün gayret
Ölüm gelür saña elbet
Geçer 'ömrün döner devrân
- 43 Kâni bunda gelen cânlar
Kâmusı var diğer cânlar
Şu nâzîk beslenen cânlar
Türâba oldılar yeksân
- 44 Kâmu taht anı fevt anı
Bilürsîn öldüler kâni
İşitmedün mi sen anı
Ki külli men 'aleyhâ fân¹⁴
- 45 Cihânda kim geliserdür
Kâmusı hep öliserdür
Kâra yirde olısardur
Aña toprak döşek yorgan
- 46 Cihâni var mı hiç tutmuş
Gelenler heb yine gitmiş
Bugün nevbet saña gelmiş
Yıraqlan göçüne ey cân
- 47 Ki bir gün saña da va' de
Yitüben olasin sen de
Koyup heb gidesin sen de
Ne kim var mâl-i mülk evşân
- 48 Çü 'Azrâil şuna cânâ
Tutuşuben yürek yana
Hemân kaşd ide imâna
O demde gelüben şeytân
- 49 Ecel ol dem irecegin
Kâra yire girecegin
Bu cânunu virecegin
Ola yolda işüñ imân
- görünmeyen her bir hâlini severler.*
- Günahına pişman ol. Bu nefesine, siyaset kıl. Dününü, gününü kurtar. Boş işler, renklilik vermesin.*
- Fırsat ele geçmişken, gece gündüz gayret et. Sana, ölüm elbette gelir. Ömrün geçer, devran döner.*
- Buraya gelen canlar, diğer bütün canlar nerede? Şu nazik beslenen canlar, toprakla bir oldular.*
- Bütün tahtlar, ölenler nerde? Hani, öldüler neredeler? Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır sözünü işitmedin mi?*
- Cihana kim gelirse; bütün hepsi, ölecektir. Ona; kara yerde, toprak döşek, yorgan olacaktır.*
- Ey can! Cihani, hiç tutmuş var mı? Gelenler, hep yine gitmiş. Bugün; nöbet, sana gelmiş. Göçün için hazırlan.*
- Bir gün; sana da vade gelip, sen de yiteceksin. Mal, mülk, sevgili her ne varsa bırakıp sen de gideceksin.*
- Azrail, cana (el) sununca; yürek, tutuşarak yanar. O an; şeytan gelerek, ansızın imana kasteder.*
- Ecel, o an gelince; kara yere gireceksin. Bu canını, vereceksin. Yolda, dostun iman olsun.*

¹⁴ Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır. Rahman Suresi, (55/26).

- 5^a 50 Eger îmân ile rıhlet
Giderseñ bulasıñ cennet
İmânsuz gidecek elbet
Olısardur yirüñ nîrân
- 51 Gel ol günü dañı aña
Gele münker nekir saña
Göriccek qalısañ aña
Yuların heybetin ey cân
- 52 ‘Aceb bulasın ol günde
Su’âl olcağın anda
Şaşar mısıñ cevâbında
Veyâhüd ola mı âsân
- 53 Su’âline cevâb sende
Virürsen bunlara sen de
Senüñ kabrünü içi anda
Olısar ravza-i cinân
- 54 Viremezseñ cevâbını
Mu‘azzab ideler seni
Çekesiñ kabır ‘azâbını
Kılasıñ hâşre dek giryân
- 55 Ölenler çün[ki] dirile
Hisâb yirine derile
Ne kim etdiyse şorıla
Eger hay[ı]r eger ‘işyân¹⁵
- 56 Nice gâfil olan şaşa
‘Aķ[ı]l yâr olmaya başa
Kimi başın ura taşa
Olup işlerine pişmân
- 5^b 57 Nicesine ‘azâb ola
Nicesine ‘itâb ola
Kanı ince hisâb ola
Cigerler olısar biryân
- 58 Kişi ni’tdi bulısardur
Başına heb geliserdür
Hem anda kurulu serdür
‘Ameller tartağa mîzân
- 59 Uçuben biytiler gele¹⁶
Kimi şağa kimi şola
- Eğer, imanla göçersen; gidip, cenneti bulacaksın.
Elbette, imansız gidersen; yerin, ateşler olacaktır.*
- Ey can! Gel, o günü de anla. Münker, Nekir sana
gelecektir. (Onları) görünce yuların, heybetin
kalacaktır.*
- Sual olacağın o günde, şaşıracaksın. Yanıtında
şaşar mısın? Veya kolay mı olur?*
- Sorularına yanıt sende, bunlara cevap verirken;
orada senin kabrinin içi, cennet bahçesi olacaktır.*
- Yanıtını veremezsen; seni, azaba uğratırlar. Kabir
azabını çekersin. Dirilene kadar ağlarsın.*
- Ölenler, dirilince; hesap yerinde toplanır. İsyân ya
da hayır, kim ne ettiyse sorulur.*
- Aldanmış nicesi, şaşırır. Akıl, başa dost olmaz.
Kimisi, işlerine pişman olarak; başını, taşa vurur.*
- Çoklarına azap olur. Çoklarına azarlama olur.
Çok ince bir hesap olur. Cigerler, büryan
olacaktır.*
- Kişi, ne ettiğini bulacaktır. Hepsî, başına
gelecektir. Mizan, amelleri tartmak için orada
kurulu bir divandır.*
- Uçarak melekler gelir. Kimisi sağda kimisi
soldadır. Çokları, mutlu olup güler. Çokları,*

¹⁵ 54. ve 55. dörtlükler arasında “Çü İsrâfîl ura sûrı/Kab[i]rden kopasın giri” dizeleri kayıtlıdır. Şiirin yapısı gereği, bu dizeler çıkarılarak burada verildi.

¹⁶ Vezin bozuk.

- Nice şād[i] ola güle
Niceler olsar giryān
- 60** Niceler görmeye zahmet
Buları ğarķ ide rahmet
Anlara eyleye hîdmet¹⁷
Gelüp vildān ile ğilmān
- 61** Cināna gireler müştāk
Bula ma' şūķını ' uşşāk
Cehennemde ķala tesbāk
Düni ğün ideler eğān
- 62** Yanup nār-ı cehennemde
Düni ğün olalar ğamda
Meded kim ide ol demde
Çü ğaşm itdi ulu sulţān
- 63** Bularuñ hālini bu dil
Degil şerĥ eylemek ķābil
Bunlaruñ zahmeti zā' il
Hiç anda olmaya bir ān¹⁸
- 64** İlahî bize ğışm etme
Bizi ' āşilere ķatma
Cehennem odına yakma
Eyā Ğannān ü yā Mennān
- 65** Şular kim cennet içinde
Şafā vü ' işret içinde
Ķalalar cennet içinde
İdeler cenneti seyrān
- 66** Gönülde ķalmaya ğamlar
Sürilen ' aşķ ile demler
Demine irmeye demler
Zihî devlet zihî iĥsān
- 67** Cemāle çün olalar tuş
Olalar hāllerine ğuş
İçüp vuşlat şarābın müş
Şafādan olalar sekrān
- 68** İlahî ' izzetüñ ğaķķı
Naşib it bize bu zevķi
Cemāliyle bulup zevķi
Olalar mest ile ğayrān
- ağlayacaktır.*
- Çokları, zahmet görmeyecektir. Bunlar, rahmete daleceklerdir. Vildan ile ğılman, gelerek; onlara, hizmet edeceklerdir.*
- Cennete, şevkli bir şekilde girerek; âşıklar, sevgililerini bulacaktır. Cehennemde kalan ateş parçaları, gece gündüz inlerler.*
- Cehennem ateşinde yanarak, gece gündüz kederde olurlar. O zamanda; haşmetmiş ulu sultan, imdat etsin.*
- Bu gönül, bunların hâlini şerh edemez. Bunların bütün zaman dilimleri, zahmetleri boşadır.*
- Ey Allah 'ım! Bize ğışmetme. Bizi, isyankârlara katma. Ey rahmeti ve ihsanı bol olan! Bizi, cehennem ateşine yakma.*
- Şu cennet içinde olanlar, eğlence ve safa içinde, cennette kalarak, cenneti izlerler.*
- Aşķ ile geçirilen zamanlar aşķına, gönülde ğamlar kalmasın. Zamanına ulaşmaz zamanlar, ne güzel devlet ne güzel ihsan.*
- Cemale hayran olarak; hâlleri, hoş olsun. Kavuşma şarabından içerek; eğlenceden sarhoş olsunlar.*
- Ey Allah 'ım! Şerefinin ğaķķı için; bize, bu zevki nasip et. Cemalinle zevk bularak; kendinden geçmiş ve şaşķın olsunlar.*

¹⁷ Vezin bozuk.¹⁸ 3. ve 4. dizelerin vezni bozuk.

69 Benüm fi' lüm aña lâyıķ
Degildür bilürüm bayıķ
Velî O'dur saña lâyıķ
İdesin 'afv ile ğufrān

*Benim fiilimin O'na layık olmadığımı bilirim.
Fakat O, sana layıktır. Bağıslayıp, merhamet
edesin.*

Temme'l-kitāb bi-'avni'llahi'l-vehhāb/*Çokça ihsan eden Allah'ın yardımıyla kitap bitti.*

Sonuç

Pendnāme/nasihatnāmeler; müstakil birer eser olarak yazıldığında bir edebî türü, manzum ya da mensur parçalar hâlinde yazıldığında bir edebî tarzı karşılayabilir. Didaktik tarzda kaleme alınan bu manzume ya da eserler, çokça farklı nazım şekliyle örneklenmiştir. Bazen benzer kültür ve geleneklerin nazım şekillerinden yararlanarak şiir oluşturan divan şairlerinin daha sade bir üslup ve akıcı bir dille öğütlerini paylaştıkları da olmuştur. Bu çalışma ile pendnāmeler yeniden gündeme gelirken Za'îfi nām-ı şaire ait bir manzum örnek edebiyata kazandırılıyor.

Kaynaklar

- Akbayar, Nuri-Seyit Ali Kahraman (hzl.) (1996). *Sicill-i Osmânî, Mehmed Süreyya*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2015). “Za’îfi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2014). “Za’îfi, Akbaba İmamı Şeyh Mehmed Zaîfi Efendi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
- Altuntaş, Halil, Şahin, Muzaffer. (2006). *Kuran-ı Kerim Meali*. (12. Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Arslan, Mehmet (hzl.) (2010). *Tayyarzade Atâ Osmanlı Saray Tarihi Ata Tarihi -Tarih-i Enderûn*. İstanbul: Kitapevi Yay.
- Büyükkarcı YILMAZ, Fatma (2013). “Za’îfi Pîr Muhammed”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
- Canım, Rıdvan (hzl.) (2000). *Latîfi, Tezkiretü’ş-Şuarâ ve Tabsıratü’n-Nuzemâ*. Ankara: AKM Yayınları.
- Çağrıncı, Mustafa (2006). “Nasihat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 32. s. 409.
- Çınar, Bekir (2014). “Mantıkî’nin Nasihatnâme’si”. *TÜBAR*, C. 35. s. 85-98.
- Çınarcı, M. Nuri (hzl.) (2007). *Şeyhülislâm Ârif Hikmet Beyin Tezkiretü’ş-Şu’ârâsı ve Transkripsiyonlu Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Gönel, Hüseyin (2015). “Za’îfi, Za’îfi Efendi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
- İpekten, Haluk vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KB Yay.
- İsen, Mustafa (hzl.) (1994). *Alî, Künhü’l-ahbâr’ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yayınları.
- İsen, Mustafa (hzl.) (1998). *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa (hzl.) (1999). *Latîfi Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa (2013). “Za’îfi, Mehmed”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
- Kaplan, Mahmut (1998). *Hayriyye-i Nâbi*. Ankara: AKMB Yayınları
- Kaplan, Mahmut (2012). “Diyarbakırlı Emîri ve Nasihat-nâmesi”
- Karacoşkun, Mustafa Doğan (2012). “Şark-İslâm Klasîği Pendnâme’ye Göre Kişilik Tipleri ve Mutluluk Yolları”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. C. 12, S. 1, s. 7-29.
- Kaya, Doğan (2000). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul.
- Kılıç, Filiz (2010). *Klasik Türk Edebiyatının Peşinden*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kılıç, Filiz (2013). “Za’îfi, Mehmed”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
- Kurnaz, Cemal, Tatçı, Mustafa (hzl.) (2001). *Mehmed Nâil Tuman Tuhfe-i Nâilî-Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. C.2. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Levend, Ağâh Sırrı (1963). “Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. s. 89-115.
- Müstakîm-zâde Süleymân Sa’de’d-dîn (1928). *Tuhfe-i Hattâtîn*. İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası.
- Müstakîm-zâde Süleymân Sa’de’d-dîn (2000). *Mecelletü’n-Nisâb fi’n-Nisbi ve’l-Künâ ve’l-Elkâb*. (Tıpkı Basım) Ankara: KB Yayınları.
- Öztüna, Yılmaz (2006). *Türk Musikisi*. C.2. Ankara: Orient Yayınları

- Pala, İskender (2006). “Nasihatnâme”.*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 32, s. 410.
- Sarı, Mehmet (1994).*Gelibolulu Za’îfî Muhammed Gazavât-ı Sultan Murad Han İnceleme-Metin-Sözlük (Ses Değişmeleri, Benzeşmeleri ve Uyumlar)*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Şentürk, Ahmet Atillâ - Kartal, Ahmet (2011).*Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yeniterzi, Emine (2013). “Nasihat-nâme-i Safî”.*Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 10. s. 425-446.
- Yıldırım, İsmail (2014). “Za’îfî, Mehmed, Gelibolulu Za’îfî”.*Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
- Yıldız, Âlim (2015). “Şemseddin Sivasî’nin Bilinmeyen Bir Eseri: Pendnâme”.<http://akmb.gov.tr/E.T: 26. 10. 2016. s. 101-112>.
- <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/E.T: 26. 10. 2016>.

